

Эх суолунан

мата төлө буулгабай!

—Үү, үлэнтээрэгэр өлс-
тингэр эрэлэ суохтэ дэн
термин баар. Билгин АПК
хаһаайыстыбеларыгар уон-
на предпритиселарыгар ту-
һааннаах источниктарынан
хааччылыбатах 73 аһар
миллиард солкуобай ити-
нигинэн аахтыбыт.

—Баһаам үп. Дойду. об-
щество финансовой иппэ-
мүктүүрдүн тыһаан турар
кэмигэр эһиги итиччэи сү-
тэрэргитин ыараханнык са-
наабанкыт дуо!

—Бу дэнээт аһтрукстар
уонна филантроптар тугу
да тыһаалара суох. Онон
сүтүктэр тустарынан көпсө-
тин да барбат диэхпин баба-
рыбын. Урут даһаны кээс-
тиргэр эрэлэ суохтарынан
костор буоллахтарына, ити
миллиардаһан туох туһата
кэллээй? Билгин итин
арекндия сыһаалынаһаһалар
сайдыйыларыгар үп минис-
терствота тыһын интэрнээс-
тээ диэххэ сөп. Хаһаайыс-
тыбалар бэһэлэрик толунар
буолаллар, нэһи төлөтөл-
лөрү тохтотоллор.

Аасныты эргитэ санаатахха

Холбоһуктааһын эндирдээх суолугар

Билигин бийиги, демократиза, плюрализмга оло-
буран, Советскай былаас сыйларыгар туох буолбутун
—издээнэрбитин, мунууларбытын-тэниилэрбитин,
кыйаһыларбытын-кыйаһыларбытын —барытын са-
галымы бэрийэбит, сыаналыбыт. Онуоха, үрүт наар
кыйаһыбытын-хотуубутун арбаабылыт курдук, аны
наар сымналарбытын, кыйаһыларбытын эрэ мата-

рарга, аасныты наар хара кырааснаан соторго тар-
дыстын кууска биллэр. Дьингэр, хайа да дини изл-
тэйдэһин историческай кырдыгы таба көрдөрбөтө,
сөптөөх түмүктээһингэ тэрдэһитэ чуолкай. Онон бэ-
йэбит оройуонмутугар тыа хаһаайыстыбатын холбо-
һуктааһын хайдах ытыллыбытын икки өртүттэн ыа-
раһкатай көрүөбүт.

ОРОЙУОНГА 1920—
1921 сс. кылгас кэмгэ
«Соргун», «Кэскил» дини, о.
д. а. коммуналар тэриллэ
сыйдыбыттар. Кэли, 1924
сыллаахха, В. И. Ленин өл-
бүтүнэн сибээстэн Болто-
нобо икки аатынан артыал
тэриллэбит.

Партия 1927 снл ахсын-
нытыгар буолбут XV съез-
дэ сака техникага, элек-
тричествога олобуран кооп-
ерация араас формала-
рынан тыа хаһаайыстыбатын
сыйаа холбоһуктутур курсу
ыйбыта. 1929 сыллаахха
БСК(б)П ЖК Пленума хол-
боһуктааһыны бурдукту
үүннээр оройуоннарга
бастакы латилеткага, онтон
атын сирдэстэ иккис латил-
еткага ытыарга болдоох
былыта. Ити нөүгө снл-
лыгар тыа хаһаайыстыбатын
артыалын бириимэрнэй
Устааба бэчээттэннэ тахсы-
быта.

Собуруу дойдуга 1930
снл тохсунньутугар бааһы-
най хаһаайыстыба 20 быры-
һынан, кулу тутарга ага-
рын холбоһуктуу охсубут-
тар. Үлүһүйэн күүһүлээн
барыттарынгар, бааһынай-
дар ынах сүөһү агарын
сарбыйыттар. Онтон ыс-
саан буолуо, 1930 снл
кулун тутар 2 күнүгэр И.
В. Сталин «Кыйаһыттан тө-
бө эргийитэ» дини мста-
тыката бэчээттэнэр, БСК
(б) П ЖК «Холбоһуктааһы-
ны ытыыга партия поли-
тикатын токурутуулар
тустарынан» уураада тах-
сар. Олорго холбоһуктаа-
һынгэ тизэтин, бааһынай-
дары колхозка күүһүлээн
киллэрин сэмэлэммиттэр
буолан баран, дини дыла-
латыгар тохотуллубатах-
тар.

Бийиги оройуонмутугар
бастаан иккилин-үстүү
ыал кытыһан «сэлпэрээ-
гэ» (супрага) ааттанан
бурдук ыспыттар. Онтон
бөлөх-бөлөх ыаллар «по-
селковай» табаарыстыба-
ларга түмсүбүттэр. Кэли
ТСОЗ-тар (товарищество
совместной обработки зе-
мли) диниэр тэриллэн-
нэр биллэр-көстөр үлэки
ыппыттар. Ааттарыннан

да көстөрүнэн, ити ба-
рыта собуруулары үтүктүү
этэ.

СИР оройуоннааһы са-
лаатын сибээсизэе
Д. Т. Карсааев «Социа-
лизм суолу» хаһыанка
(1933 с. 65 №-гар) суруй-
бутукан, 1931 снл ахсын-
ны 31 күнүгэр оройуонга
38 артыал, 74 ТСОЗ—бары-
та 2504 хаһаайыстыбалаах
112 колхоз—баар буол-
бут, холбоһуктааһын 45
бырыһыанга тэһнэспит.
1932 снл муус устарыгар
71 колхоз бөдөһсүйэн 22
колхозка түмүллүбүт. Ити
снл алтынны 1 күнүгэр
холбоон 3200 хаһаайысты-
балаах 30 артыал, 36 ТСОЗ
(холбоһуктааһын бырыһыа-
на—57), 1933 снл ал-
тынны 1 күнүгэр хол-
боон 3181 хаһаайысты-
балаах 36 артыал, 34 ТСОЗ
баар эбит.

Ити кэмгэ сүөһү ахсаана
маннык хамсаабыт (баста-
кы колонка —ынах сүө-
һү, иккис —сылы, (тө-
бө):

1931 снл		
Оройуонга	48286	9798
О. и. колхозка	2668	1591
1932 снл.		
Оройуонга	42869	7940
О. и. колхозка	4645	2578
1933 снл.		
Оройуонга	45278	8347
О. и. колхозка	5117	3074
Автор 1932 сыллаахха		
сүөһү абыраһынын ку- лаахтар сүөһүлэрин сору- йан абыраһыттарынан, Сталин аатынан колхозка 153, Молотов аатынан колхозка 80 сүөһү көн- нүкүн өлбүтүнэн уонна от татымынан быһаарар. Бу кэмгэ колхозтарга 684 сүөһүлээх түөрт үүт- фермата, 1813 сүөһүлээх түөрт эт фермата, 73 си- бинниэлээх үс сибииннэ фермата, 57 сылгылаах бир ат-сылгы фермата баар буолбуттар, 1920 сүө- һү киирэр 22 типовой хото- но тутуллубут, 920 сүөһүгэ хас да сака хотон тутулла турар эбит.		

ОРОЙУОН хаһаайыстыба-
тын 57 бырыһыаным
түмүт колхозтар 1931 снл-
лаахха ыһыы сирин 37 бы-

рыһыангар испит буол-
лахтарына, 1933 сыллаахха
71 бырыһыангар испит-
тар. Бурдук хомуура ман-
нык халбаһаабыт (бастакы
колонка—ыһыы нэһ, төк-
тор; иккис—валовой хо-
муур, центнер):

1931 снл.		
Оройуон	2771	14052
О. и. колхоз	1032	8524
1932 снл.		
Оройуон	4064	21457
О. и. колхоз	2647	15666
1933 снл.		
Оройуон	5224	24455
О. и. колхоз	3692	19454

1931 сыллаахха колхозтар
оройуон оттообут сирин
45 бырыһыаным оттообут
буоллахтарына, 1933 сыл-
лаахха 62 бырыһыаным от-
тообуттар. Ити снл 2474
тонна сиилэни уган былаан-
нарын толорбуттар. Кини-
лэр валовой дохуоттара
1931 сыллаахха 562.448
солк., 1932 сыллаахха 1.042.
497 солк. тэһнэспит. Кэли-
ки сылларга оройуон до-
хуотун 75 бырыһыана эбит.
Колхозтар түүлээх собо-
тоолукатын, эт, арыы, но-
луоктарын 92—100 быры-
һыан толорбуттар.

Аны партийнай архивка
баар докумуоннары көрүө-
бүт.

1930 снл ахсынны 20
күнүгэр оройуоннааһы
партийнай тэрилтэ бастакы
конференциятыгар райком
секретара Н. Д. Нартахов
отчуотуттан көрдөххө, ити
кэмгэ 23 артыал, 2 таба-
рыстыба баар, холбоһук-
тааһын 12 бырыһыанга
тэһнэспит, колхозтарга
5460, чааһынайга 55.911
сүөһү баар эбит. Оттон 1938
сыллааһы отчуотка (ф. 34,
оп. 4, 234, л. 46) маннык
сылларалар бааллар (бас-
такы колонка —сылы, ик-
кис—колхоз ахсаана, үһүс
—киилэр түмэр хаһаайы-
стыбаларын ахсаана, төрдүс
—холбоһуктааһын быры-
һыана):

1933 с.	70	—	57
1934 с.	73	—	59,3
1935 с.	76	3677	68,3
1936 с.	79	3850	76,3
1937 с.	80	4704	80
1938 с.	80	4016	80

Онон кэлиһэ холбоһу-
тааһын 1937 сылга сүһү-
нэн сипит.

ТЭРЭЭНИН өртүнэн ып-
лааха, оройуонга ком-
мунистар абырах атылар.

1930 сыллаахха партия 12
чилиэнэ, 15 чилиэнгэ кан-
дидат баалларыттан үксү-
лэрэ үөрээ сүөх кыйыл
партиялар атылар. 1933
сыллаахха 34 чилиэн, 43
кандидат, ол иһигэр 9 ком-
мунист дьахтар, баар буол-
буттара, 4 ачыкка, 4 кан-
дидатскай группа үлээ-
биттэрэ.

Оттон комсомольскай та-
рилтэ 1930 снл ахсынныты-
гар 38 чилиэннээх 1 ачык-
калаах эбит буоллаһына,
1931 снл ахсыннытыгар
225 чилиэннээх, 11 ачыкка-
лаах, 1933 сыллаахха 378
чилиэннээх (онтон 101-рз
кыргыттар), 23 ачыккалаах
буола бөдөһөбүтэ. Ол
эрээр сага киирбит ком-
сомолестар (бары кэрнэтэ
оскуола оҕолоро) биллэр-
рз-көрүүлэр кырата, үлээ-
спит сүөхтара. Арай өй-
санаа өртүнэн оро күүрбүт,
партия тугу этэр да ону то-
лорор, өссө аһара бэрэр
эдэр эрчимнээх ыччаттар
этилар. Киилэр колхозта-
ры тэрийиңгэ үлэлэрин бу
сүрүктэр кэрэһэллэлэр:

«Чурапчы колхозтаах
эдэр ыччатын оскуолаты-
нааһы комсомоллар сын-
нылам бириэмэттэргэ нэ-
һиллэктэргэ тахсан икки
маасса санаатын, күүһүн
түмэн өйдөтүүлээх, көбүтү-
һүүлээх үлэни ыппыттар.
Дьоскуоскай Хабырылла
Микитис, Буудан Байбал
Дьөгүөрэбис, Сахаран
Көстөкүүн Дьөгүөрэбис
дини комсомоллар ордук
охсуулаахтык үлэлээбиттэ-
рин бэллээтэн туран, уол-
сай муннах бу үс комсо-
моллары удаарыныкты-
рынан аахта... Кинилэр үп
хомууругар, холкуоска дьө-
ну тардыыга, холкуостары
холбоон бөдөргөтүү туста-
рынан сүрүннээн үлэлээ-
биттэр. «Өлөкөй» («Хомсо-
муол удаарыныктыкы»
«Социализм суолу», 1932 с.
10 №).

Хаһыат ол сыллааһы 12
№-гар ити ахтылаһыт Г.
Н. Дьалковскай—Тыты-
наев бу оскуола курсанна-
рын 15 хонуктаах өрөбүт
биримэтигэр үлэлэрин сү-
рүбүт: «17 холбоһуу бө-
дөн холкуос оҕордубут 1
СХУТ артыалга таһаарды-
быт. Бирдин малтан 63
киһини холкуоска киллэр-
дибит, 16 холкуоска боро-
һусбуостубаннай былаанна-

рын оҕордубут. 25 холбо-
һука үлэ нуорматын олох-
тоотубут, 4 артыалга соц-
куоталаһымы олохтоһон, 1
хотон оҕоһуттун, 23 сиилэ-
ни ыһынылар, 78 киһини
МОПР-га киллэртээбит,
тагараттан аһаастаһар со-
һууска сиилэннэн 167 ки-
һини таттыбыт, 252 испэр-
хааска иһиниһэттин тарзат-
тыбыт, 50 үөрээ сүөхтэри
дуоһаардаһынар дьыбыт.
Холкуостартан 19 удаары-
нымы олохтоотубут, 41 оҕо
хотомоһуолга, 17 оҕо биз-
яаныһыргэ тардылыны-
лар, 5 холкуос бааллаһы
дохуотун түнттибит, 137
дьахтары дэлэгээт кэк-
кэтигэр таттыбыт, 692 ыйга
«Сэссэлиһимэ суола» ха-
һыанка сүрүнүүнү хомуйду-
бут, 1225 солк. үсүнүһү,
528 солк. абааска үлэри
хомуудубут. Кизиг маасса-
ба өйдөтүүлээх үлэни ыппы-
тыт хомсомоллар кыйыл
дуоскага табыстылар. Үлэ-
ни ыппатахтарга ыһаанах
миэрэ бэриллээтэ».

КЭЮ (ШКМ) комсомоль-
скай тэрилтэтин секретара
Ник. Сем. Кракошальсин ра-
пордаабыт: «Тохсунньуттан
ыла 8 ыйга үлэбит: «Дьэ-
чэйикэ маһыай 72 сиилэ-
нээх этэ, билгини 90. 15
хотомоһуу баартыа кэк-
кэтигэр бэрдибит, 2 хол-
куоска 2 хомс. дьэчэйикэ
тэрийдибит, 5 киһини
ыраастаан кэһнэбитин чэ-
дигиртибит, 39 холкуоһу
18 холкуос кына бөдөһөтү-
бүтүт, 246 бирдини малы
киһи өйдөтүү үлэни хол-
куоска киллэрдит, 3
холкуоска бэрмэ олохтоо-
тубут, 10 бороһусбуосту-
баннай, 28 ороһуочай бы-
лааннарын оҕордубут, 3-с
бассабыктымы ыһыма ко-
мөбүт, 12 уус биригээдэтин
тэрийдибит, 135 хаа сиргэ
хаар тиктэрилиннэ, 4 буут
үһүөх, 40 буут көмөр, 106
буут кул хомулунна, 248 с.
снээ ыраастаһа. 34 ат
сэбэ, 17 маасына абырах-
таһа. 3 болоһуочнай бар-
да... Бу үлэлэри ыһаас ө-
төөхтөр, нулаахтар, киһи
ааһынара уңа, «хаһас»
охтооччулары кытта куускэ
охсуһуу иһинэн сиктиһибит.
(«Социализм суолу», 1932
с. 43 №).

Холбоһуктааһыны ытыы-
га тахсыбыт албастар, сыл-
һалар Чурапчыны тумуубе-
таһтар. Кизиг далааһынаах
хампааннаһан, иккис латил-
еткага ытыахтаахтарын
онкутар, бастакыга лалбы
туппугуттар. Онук тизэлгэ
өйдөтүү үлэ ситэ, дьини-
нээхтин барбатаһа, ыһыы,
кулаах кутурунтарын, ыс-
лаас өстөөхтөрүн, уңа уон-
на «хаһас» оппортунистар
дини буолаары ыһаабыт
дуон дини куттааһын туту-
лубута чуолкай. Ону ыһы-
са-ыһыһа куоталаһымы
эмиз куөртээбит буолуох-
таах. «Социализм суола»
хаһыат 1932 с. 12 №-гар
маннык рапорт бэчээттэ-
мит: «Мэлдьэһиһиз. «Ньүү-
даһу», «Кыйыл отчуот»,
«Ыччат», «Холбоһук суола»

Ити испиһэһкэ баста-
кыларынан Архимед,
Исаак Ньютон уонна Чарлз
Дарвин ааттанналар.

«Советская Россия»
хаһыаттан).

уонна «Куол оһион» дини
сирин холбоһон үлэллэр та-
баарыстыбалар холбоһон
«Тахсыбыт сарданга» ар-
тыал буоллулар. «Сис»,
«Сарсырда» 2 СХУТ хол-
боһон «Кыйыл сис» артыал
га табыстылар. Хаһаскыт
га табыстылар. «Кыйыл
«Куоталаһыны», «Кый-
ыл Ньында» 2 СХУТ хол-
боһон 39 хаһаайыстыбалаах
«Кыйыл Ньында» табаары-
стыба буоллулар. Аһаар
изл. «Кыйаһымы» артыал,
«Томтор» СХУТ холбоһон
39 хаһаайыстыбалаах «Ка-
лиһсэ» иһирини артыал
буоллубут. «Кыйыл ыппыт»,
«Чачыһыт», «Үүнүү» хол-
куостары холбоһоргутугар
ыһырабыт.

Бөдөн артыаллары тэри-
йиннэн үлүһүйүү эмиз ба-
рыта. Холбоһор, 1932 снл муус-
устарга 71 колхоз холбоһон
22 колхоз буолбута. Болто-
нобо Сталин аатынан ор-
тыалаа «Сүһаһыты» куустар-
ынэн холбуу сыйдыһыт-
тара партия обкомун бюро-
тун 1933 снл кулун тутар 5
күнүһээни уурааһынан көтү-
рүлүбүтэ, колхоз салаһа-
чылары элпэһикэ тардыһа-
быттар. Күүһүнэн холбоһо-
мут 413 хаһаайыстыба (7
бырыһыан) колхозтан тах-
сыбыта.

Уолсайынан, бийиги, сай-
дыһа сүөх кыра омух
буолаһыт дуу, туох эмэ
сөҕө дьаһал, уураах кэллин
да наһаа-наһаа берааччы-
быт. Холбоһуктааһынгэ
олоһуран кулааһы кылаас
быһыһытынан эһиһээт дьэ-
биттэригэр, бүтүн оройуо-
ну иһиһээх колхоз оҕор-
буттааһыт. Наһаа активнай-
быт дуу, уһуну-иһиһи тол-
куйдааһылыт очото дуу,
сатаан санаабыһын.

Ол ээрэри холбоһуктаа-
һын барыта куһаҕаны
аһалбатаһа. Холбоһон үлэ-
лиир туһатын өйдөөһүңгэ,
уолсай иһтэрнэн үрдүктүк
тутуу, коллективизм тыһы-
ныгар иһлэтэ. Тыа сирин
үлэһиттэригэр доһордоһуу,
табаарыһаһын, хардарыта
нөмөлөһүһү, көсүтүһэ
үлэлээһин үөрүүтүн бэ-
лэтээбитэ. Үлээт сүөх буол-
дуу, киһи киһини көлөһүн-
нээһинэ сүөх буолбута—
колхознай түтүү биһир үтүө-
тэ. Аһа дойдуну комсуһуур
Улуу сэрин түөрт сыллар
уонунан мөлүһөһнээх ар-
мияны, советскай норуоту
аһынан-таһаһынан колхоз-
тар баар буолан таһаччы-
бытара. Түөрт снл устата
бирдин ыһыһан кэрийэ
сылдаһа хомуйсан армия-
ны, норуоту аһатар саар-
бах этэ. Онноовор билгитин
бир снл курааннаһаһына,
аһыһа саһааһыт сүөх
буолан, аһаһаһа кыра-
ныһыса таһыттан бурдук
атыһаһабыт.

Г. ЕФИМОВ,
оройуон бочуоттаах
гранданина.

[Бүтүүтэ бэчээттэннэ].

БИЛЛЭРИН

ДОСААФ оройуоннааһы
комитета любитель шофер-
дары бэлэмниир («В» кате-
гориялаах) иһин ыйдаах
төлөбүрдээх курсу өһөр.
Үөрэннэн баһалаахтар са-
һабылланнаһытын, меди-
цинскэй ыспырааһыһытын
ДОСААФ комитетыгар бу
ый иһинэн түһэрэргитигэр.
ДОСААФ райкома.

ЭБЭРДЭЛИИБИТ!

Күндү кэргэммин, ийэбитин, күн-күбэй эбэ-
тин үлэ ветераны ЛАЗАРЕВА Пелагея Тарасо-
вны 70 саһын туоларынан иһитин эбэрдэли-
бит. Баһарабыт кытаанах доруобуйаны, бары
сизннэргин улахан дьон оҕортуур үһүн дьоллоох
олоһу.

Кэргэнэ, оҕолоро, сизннэрэ, күтүөттэрэ.

Редактор П. И. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла
Маркса, 26 кв., ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332,
отделы—21-265, общий—21-585.

№ ЗАКАЗА 149.

ОЛ-БУ ТУҢУНАН

Америка фантаһа Ай-
зек Азизов араас дойду-
лар ученайдарыгар «Иһи
аймах историктыгар наука
уонна цивилизация сей-

дыһыларыгар иһи ордук
үһүлүчүлээх оруоллам-
ыһаһа» дини ыйытыһа
эппэттигэр көрдөһөн
викетаны тарзоппыта.

Ити испиһэһкэ баста-
кыларынан Архимед,
Исаак Ньютон уонна Чарлз
Дарвин ааттанналар.

«Советская Россия»
хаһыаттан).

«САГА ОЛОХ» (НОВАЯ ЖИЗНЬ) — орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов.
Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.
Индекс газеты 54967. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж—4157 экз.

Чурапчинская районная типография Госкомиздата ЯАССР, с. Чурапча, улица Карла Маркса, 26 кв.